

Yoksullukla Mücadelede Maliye Politikalarının Rolü: Türkiye İçin Sosyal Harcamalar Üzerine Ampirik Bir Uygulama

Şeref Can Serin¹

Murat Demir²

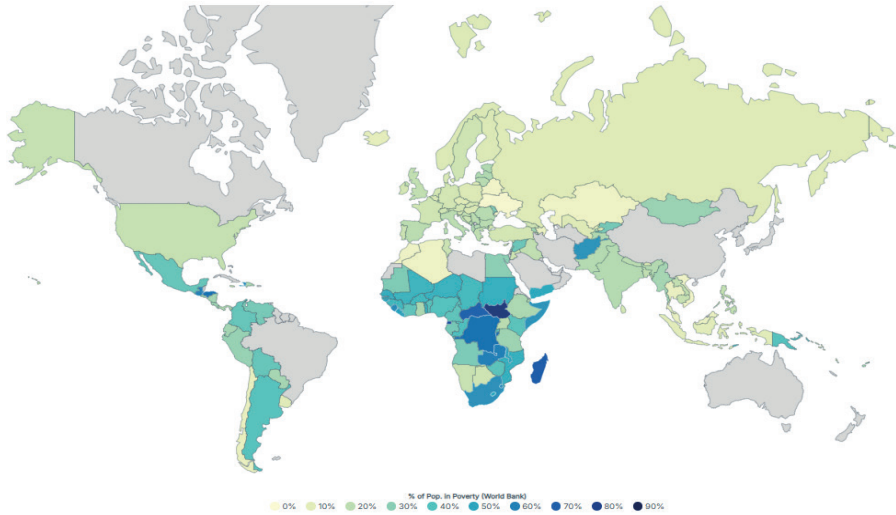
Özet

Yoksulluk, yalnızca ekonomik bir sorun değildir, aynı zamanda sosyal dışlanma ve eşitsizlik gibi çok boyutlu toplumsal krizlerin de temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk, kamu müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede sosyal harcamaların, doğrudan gelir transferleri, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi araçlar yoluyla bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmesi ve yoksulluğu azaltması beklenir. Bu çalışma, Türkiye’de maliye politikası araçlarından biri olan sosyal harcamaların yoksullukla mücadelede sürecindeki etkilerini ampirik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada 2002–2023 dönemine ait yıllık zaman serisi verileri kullanılarak, Türkiye’de sosyal harcamaların yoksulluk oranı üzerindeki etkisi zaman serisi analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Tahmin edilen modelde yoksulluk oranı bağımlı değişken olarak ele alınırken, sosyal harcamalar GSYH’ye oranla bağımsız değişken olarak dahil edilmiştir. Ampirik analizde durağanlık testleri, eş bütünleşme ilişkisi ve eş bütünleşme regresyonu tahmincileri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, sosyal harcamaların uzun vadede yoksulluk oranı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, etkin ve hedefe yönelik sosyal harcamaların yoksullukla mücadelede önemli bir maliye politikası aracı olduğunu ortaya koysa da Türkiye’deki yoksulluk düzeyinin yüksekliği ve sosyal harcamaların benzer ekonomik gelişmişlik seviyesindeki ülkelere kıyasla düşük seviyede olması, bu harcamaların artırılarak yoksullukla mücadele potansiyelini açıkça ortaya koymaktadır.

- 1 Arş. Gör., Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, scserin@harran.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8575-9128>
- 2 Prof. Dr., Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, mdemir@harran.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1466-1104>

1. Giriş

Küresel ölçekte artan ekonomik refah, yüzeyde sarsıntısız bir kalkınma görüntüsü sunsa da bu refahın adaletsiz dağılımı derin fay hatları oluşturmakta ve oluşan refahtan mahrum kalan geniş kitleler, sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya yönelik bu sosyal depremin hiposantrında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya dair bilinen en geniş uzlaşıardan biri olan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), ilk hedef olarak yoksulluğun tüm biçimlerinin ortadan kaldırılmasına odaklanmaktadır. Her ne kadar 1990-2015 döneminde aşırı yoksulluk içinde yaşayanların oranı dünya genelinde önemli bir biçimde azaltılmış olsa da, 2025 yılı itibarıyla 808 milyon insan günlük 3\$'lık gelir/tüketim seviyesine denk gelen yoksulluk sınırının altında yaşam mücadelesini sürdürmektedir (World Bank, 2025). 1990'larda dünya nüfusunun yaklaşık %36'sına denk gelen yoksulluk düzeyi günümüzde %10 düzeyine kadar azalmış olsa da SKH kapsamında bu oranın 2030 yılına kadar %3 düzeyine kadar azaltılması hedeflenmektedir (UNDP, 2025). Her ne kadar önemli bir yol kat edilmiş olsa da günümüzde 1.3 milyar insanın çok boyutlu yoksulluk¹ yaşadığı ve bu nüfusun en az yarısının 18 yaş altı bireylerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Diğer bir ifadeyle yoksulluk, dünya genelinde karşı karşıya olduğumuz henüz tamamen çözüme kavuşmamış sorunlardan biri olmayı sürdürmektedir.

Şekil 1: Yoksul Nüfus (% toplam nüfus)

Kaynak: World Bank (2025)

1 Çok boyutlu yoksulluk: İnsanların yalnızca gelir yetersizliğiyle değil; aynı zamanda sağlık, eğitim ve yaşam standardı gibi temel alanlarda yaşadığı çoklu yoksunluklar için UNDP tarafından kullanılan gelişmiş bir tanımlamadır.

Şekil 1’de, 2025 yılı itibarıyla dünya genelinde ülkelerin yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusunun toplam nüfusa oranı gösterilmektedir. Özellikle Güney Yarımküre’de yer alan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranları çok daha yüksek olsa da Şekil 1 yoksulluğun küresel ölçekte yaygın bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de ise yoksulluk oranının %20 düzeyinde olduğu gözlemlenmektedir. Yüksek yoksulluk oranları gelir dağılımındaki eşitsizlikle birleştiğinde sosyal dışlanma, toplumsal huzursuzluk, eğitim ve sağlık göstergelerinde bozulma gibi çok boyutlu sonuçlar doğurabilmektedir (Alkire & Santos, 2010). Bu nedenle yoksullukla mücadele, sadece ekonomik değil; sosyal, siyasal ve ahlaki boyutlarıyla da kamu politikalarının öncelikli mücadele alanlarının başında gelmektedir (Sachs, 2008).

Yoksulluğun azaltılmasında devletin rolü, tarihsel olarak liberal ve sosyalist düşünce akımları arasında tartışma konusu olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen sosyal refah devleti anlayışı, yoksullukla mücadelede kamusal müdahalenin gerekliliğini geniş ölçüde kabul edilen bir norm hâline gelmesini sağlamıştır (Gough, 1979; Esping-Andersen, 1990). Bu bağlamda kamu kesiminin tüm finansman olanaklarını kapsayan maliye politikası, yoksullukla mücadelede devletin başat araçlarını içeren bir enstrüman olarak öne çıkmaktadır. Özellikle kamu harcamaları yoluyla gerçekleştirilen sosyal transferler, yoksulluğun neden olduğu temel hizmetlere erişim sorunlarını hafifletmekte ve gelir düzeyinin yeniden dağılımı yoluyla söz konusu soruna yönelik çözümlerin geliştirilmesinde kullanılabilmektedir (Şeker 2008; Caminada & Goudswaard, 2009; Çelikay & Gümüş, 2014; Ertekin & Hayat, 2022). Bu çerçevede sosyal harcamalar, yalnızca yoksulluğu azaltmakla kalmayıp, ekonomik büyümenin kapsayıcı hâle gelmesini ve toplumsal refahın artmasını da mümkün kılmaktadır (Belletini & Ceroni, 2000).

Eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve doğrudan nakit yardımları içeren sosyal harcamalar, bireylerin insanî gelişim düzeylerini yükseltmeyi ve yaşam kalitelerini iyileştirmeyi hedeflemektedir (Yurdadoğ vd., 2019). Bununla birlikte, sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisi yalnızca toplam harcama miktarıyla sınırlı değildir. Goudswaard ve Caminada (2010), Caminada ve Goudswaard (2010) gibi araştırmacılar, sosyal harcamaların niteliği, kamu-özel kesim dengesi ve vergi sistemiyle birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Zira vergi sistemlerinin de yoksullukla mücadele sürecinde son derece kritik misyonlarından bahsetmek mümkündür (Kanbur vd., 2017). Örneğin Heady vd. (2001) Avrupa Birliği üyesi ülkeler üzerine yaptıkları karşılaştırmalı çalışmalarında, yalnızca kamu sosyal harcamalarının değil, zorunlu özel sosyal harcamaların da yoksulluğun azaltılmasında

önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Dahası Atkinson (1995) sosyal transferlerin tek amacının yoksulluğu azaltmak olmadığını aynı zamanda özel sektörün sunmaya gönüllü olmadığı işsizlik sigortası gibi yüksek riskli güvenceler ve gelirin yeniden dağılımı gibi alt amaçlarla yoksulluğun azaltmasına destek sağlayacağı görüşüne teorik bir temel sunmaktadır. Benzer bir mantıkla Esping-Andersen ve Myles (2009) gibi araştırmacılar ise devletin özel emeklilik sistemlerini zorunlu kılması sayesinde düşük gelir gruplarının da bu programlardan faydalanabildiğini ve bu uygulamanın yoksullukla mücadelede etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemektir. Türkiye’de göreceli yoksulluk oranı 2024 yılı itibarıyla %13,6 düzeyindedir¹ (TÜİK, 2025). Ancak Dünya Bankası tarafından yayınlanan “*Toplumsal yoksulluk sınırı altındaki yoksul nüfus oranı*” 2023 yılı için %21.2 olarak tahmin edilmektedir. Şüphesiz bu farklılaşma ölçüm tekniğinde tercih edilen yöntem ve değişkenlerden kaynaklanmaktadır. Ancak SKH kapsamında Birleşmiş Milletler %21’2 düzeyini dikkate almaktadır. Bu çalışmanın özgün katkısı, Türkiye özelinde kamu harcamalarının sosyal bileşenlerinin yoksulluk üzerindeki etkisini 2002-2023 dönemi verileriyle ve güncel zaman serisi yöntemleriyle değerlendirerek, politika yapıcılara bu harcamaların etkinliğini artırmaya yönelik yol gösterici çıkarımlar sunmasıdır. Ayrıca çalışmanın, sosyal kamu harcamalarının yoksullukla mücadelede hangi ölçüde etkili olduğu yönünde niceliksel kanıtlar sunarak sosyal politika araçlarının yeniden tasarımı konusunda da katkı sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda araştırma, yalnızca akademik bir boşluğu doldurmakla kalmayıp, sosyal politika üretiminde veri temelli karar almanın önemine de işaret etmektedir. Özellikle ekonomik dalgalanmalar ve kriz dönemlerinde yoksulluğun derinleştiği göz önüne alındığında Türkiye’nin içinde geçtiği 2023 sonrası enflasyonist devrede, maliye politikası araçlarının doğru kurgulanması ve sosyal harcamaların hedefe yönelik biçimde yapılandırılması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kilit bir rol oynayacaktır.

Çalışmanın geri kalan kısımları şu şekilde kurgulanmıştır: İkinci bölümde yoksulluk ve yoksullukla mücadeleye dair teorik tartışmalara dair temel arka plan sunulmaktadır. Takip eden bölümde yoksulluğun azaltılması sürecinde maliye politikalarının etkilerine yönelik bazı ampirik araştırmalar özetlenmektedir. Dördüncü bölümde veri, model ve yöntem açıklandıktan sonra ampirik sonuçlar sunulmaktadır. Tartışma bölümünde elde edilen

1 Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre.

sonuçlar ve güncel veriler ışığında politika önerileri sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ise çalışmaya dair çıkarımlar sunularak araştırmamız sonuçlandırılmaktadır.

2. Teorik Arkaplan

Sosyal refah politikalarının temel amaçlarından biri, toplumdaki yoksulluğu azaltmak ve gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Devletlerin çoğu, özellikle düşük gelirli gruplarının yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla çeşitli sosyal transfer programları uygulamakta ve bu sayede ekonomik eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir (Yurdadoğ, 2017). OECD üyesi ülkelerde net sosyal harcamaların gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payı (GSYİH) %15-%25 arasında değişim göstermektedir (OECD, 2025). Buna göre devletlerin özellikle mutlak ve göreceli yoksulluğu hedef alarak bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını ve toplumsal yaşama daha etkin katılmalarını sağlamayı amaçladıkları gözlemlenmektedir.

Yoksulluk, literatürde çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Hagenaaars ve de Vos (2017), yoksulluğu mutlak ve göreceli olarak iki temel biçimde sınıflandırmıştır. Mutlak yoksulluk bireylerin barınma, gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak tanımlanmaktadır. Göreceli yoksulluk ise toplumun genel yaşam standartlarının altında bir yaşam süren bireylerin durumu olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, yoksulluğun yalnızca gelir düzeyi ile açıklanamayacağı; eğitim, sağlık, güvenlik, kültürel katılım gibi faktörlerin de yoksulluğun belirleyicisi olduğu “*insani yoksulluk*” kavramı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 1997) tarafından tanıtılmıştır. Bu kapsamda, yoksullukla mücadele politikalarının da sadece gelir transferine odaklanması değil, çok boyutlu sosyal riskleri de dikkate alması önem arz etmektedir.

Sosyal refah politikalarının etkinliği üzerine yapılan çalışmalar farklı yaklaşımlar içermektedir. Teorik literatürde iki ana görüşten söz edilebilir: birinci yaklaşım, sosyal refah politikalarının yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu ileri sürerken; ikinci yaklaşım, bu politikaların beklenen etkiyi yaratmadığı, hatta bağımlılık yaratarak yoksulluğu kalıcı hâle getirebildiği yönündedir. Sosyal politikaları destekleyici görüşe göre, yeniden dağıtım mekanizmaları sayesinde düşük gelirli bireyler ekonomik olarak güçlenmekte ve sosyal refah programları mutlak ve göreceli yoksulluk oranlarını düşürmektedir (Bane & Ellwood, 1996; Blank, 1997). Öte yandan, eleştirel yaklaşımı benimseyen liberal görüşten önemli araştırmacılar (örneğin Friedman & Friedman, 1979; Stigler, 1970) sosyal yardımların hedef kitleye ulaş(a)madığını, orta ve üst gelir gruplarına kaydığını ve bu durumun yardım sisteminin etkinliğini azaltabileceğini belirtmektedir.

Ayrıca, sosyal refah politikalarının bireylerde bağımlılık yaratma riski olduğu da sıkça dile getirilen bir diğer eleştiridir. Dahası Murray (1984), refah yardımlarının cazibesinin, düşük ücretli işlere göre daha fazla olması hâlinde iş gücü piyasasına katılımın azaldığını ve uzun vadede yoksulluk tuzağına neden olabileceğine de işaret etmektedir. Ancak bu görüşe karşılık olarak yapılan çalışmalarda, refah bağımlılığının yoksulların küçük bir kesimini oluşturduğu ve yardımların yoksulluk oranlarını artırmadığı da ortaya konmuştur (Bane & Ellwood, 1996; Blank, 1997). Benzer şekilde, Esping-Andersen (1990) gibi araştırmacılar, refah politikalarının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemek yerine tüketici talebini artırarak ekonomik performansla olumlu katkı sunacağını savunmaktadır. Bu çerçevede, yoksulluğun yalnızca bireysel ya da yapısal değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal koşullarla şekillenen çok boyutlu bir olgu olduğu kabul edilmektedir. Doğal afetler, savaş ve iç çatışmalar, ekonomik krizler, kaynak dağılımındaki çarpıklıklar, sağlık ve eğitimdeki yetersizlikler, vasıfsız iş gücü gibi birçok etken yoksulluğun ortaya çıkmasında rol oynamaktadır (Sarısoy & Koç, 2010). Dolayısıyla, yoksullukla mücadelede yalnızca gelir transferleri değil, aynı zamanda bu yapısal sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların uygulanması da gereklidir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam politikalarının eşgüdüm içinde yürütülmesi, etkin sosyal refah politikalarının temelini oluşturur.

Uluslararası düzeyde, Dünya Bankası ve UNDP gibi kurumlar yoksullukla mücadeleye yönelik çeşitli stratejiler geliştirmekte ve ülkelerin yoksulluk haritalarının çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Ulusal düzeyde ise hükümetler, kamu harcamalarının belirli bir bölümünü yoksulluğu azaltmak için kullanmakta; sosyal yardım ve sosyal hizmet programlarını uygulamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu politikaların her ülkede aynı derecede etkili olduğu söylemek mümkün değildir. Mevcut literatür incelendiğinde, sosyal refah politikalarının yoksulluğa olan etkisi konusunda görüş birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Bir tarafta devlet müdahalesinin gerekli ve faydalı olduğunu savunan yaklaşımlar yer alırken, diğer tarafta piyasa odaklı ve bireysel sorumluluklara dayalı çözümler öneren eleştiriler bulunmaktadır. Bu tartışmanın sağlıklı yürütülebilmesi için tek ülke odaklı analizlerin ötesine geçilmesi ve çok uluslu, çok değişkenli araştırmalara yönelinmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, sosyal refah politikalarının yoksulluk üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde değerlendirebilmek amacıyla ülkeler arası karşılaştırmalı ampirik çalışmalara duyulan ihtiyaç daha da artmıştır.

3. Ampirik Literatür Özeti

Sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisi, özellikle refah devleti politikalarının etkinliğini değerlendirmek amacıyla sosyal bilimler literatüründe önemli bir araştırma alanıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayan çok sayıda ampirik çalışma, sosyal transferlerin yoksullukla mücadeledeki rolünü farklı yöntem ve veri setleriyle incelemiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, sosyal güvenlik harcamalarının, kamu destekli yardımların ve sosyal transferlerin yoksulluk oranlarını azaltma potansiyelini ortaya koyarken; aynı zamanda bu etkinin ülkelere, dönemlere ve uygulanan politika araçlarının yapısına göre farklılık gösterebileceğini göstermektedir.

Bu alandaki öncü çalışmalardan biri olan Kenworthy (1999), 15 sanayileşmiş ekonomiyi kapsayan 1960–1991 dönemine ait verilerle yaptığı panel veri analizinde, sosyal refah politikalarının yoksulluğu azaltmada etkili bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Caminada ve Goudswaard (2009) da 2003–2007 döneminde AB-15 ve OECD ülkelerinde yürüttükleri araştırmalarında, brüt kamu sosyal harcamalarının yoksulluk oranlarını düşürmede genel olarak etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak özel sosyal harcamalar ve vergi sistemleri hesaba katıldığında, bu etkinin AB-15 ülkelerinde daha belirgin, AB dışı ülkelere ise daha zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye özelinde gerçekleştirilen çalışmalar da sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkilerine ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Şeker (2008), 2002–2005 dönemine ait TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak yürüttüğü çalışmada, sosyal transferlerin yoksulluğu %40 ve yoksulluk açığını %60 oranında azaltılabileceğini göstermiştir. Sarısoy ve Koç (2010) ise, 2002–2007 döneminde kamu sosyal transfer harcamalarının etkilerini zaman serisi analiz teknikleriyle incelemiş ve sosyal harcamaların yoksulluğu özellikle kentsel bölgelerde azaltma potansiyelinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Daha geniş bölgesel bir kapsama sahip olan Çelikay ve Gümüş (2014), Türkiye'nin 26 bölgesini kapsayan 2004–2011 dönemine ait verilerle yaptıkları panel veri analizinde, sosyal harcamaların yoksulluğu azaltıcı etkilerine dair güçlü kanıtlar elde etmişlerdir. Uluslararası düzlemde yapılan daha güncel bir çalışma olan Şahin ve Ahlatçı (2021) ise, 2010–2017 döneminde 32 ülkeye ait verilerle gerçekleştirdikleri panel veri analizinde, sosyal güvenlik harcamalarının GSYH içindeki payının artırılmasının maddi yoksunluğu azaltmada etkili olduğunu, ancak sadece kamu bütçesine dayalı bir yapının sürdürülebilir olmadığını vurgulamışlardır. Ertekin ve Hayat (2022) de benzer bir yöntemle Avrupa Birliği ve Türkiye'yi kapsayan 23

ülke için 2005–2019 dönemini incelemiş ve kamu sosyal harcamalarının yoksulluk riski üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmaya göre, sosyal harcamalardaki %1 artış, yoksulluk riskinde %0.194 birimlik bir azalma sağlamaktadır.

Tablo 1: Ampirik Literatür Özeti

Yazar	Örneklem	Dönem	Yöntem	Bulgu
Kenworthy (1999)	15 Sanayi-leşmiş Eko-nomi	1960-1991	OLS	Sosyal refah politikaları yoksulluğu azaltıcı etkiler oluşturmaktadır.
Şeker (2008)	Türkiye	2002-2005	Yoksulluğu azaltma etkinliği modeli	Sosyal transferler yoksulluğu ve yoksulluk açlığını azaltmada etkin bir araçtır.
Caminada & Goudswaard (2009)	28 Sanayi-leşmiş Eko-nomi	2003-2007	Panel veri analizi	Sosyal kamu harcama politikaları yoksulluğu azaltıcı etkiler oluşturmaktadır.
Sarısoy & Koç (2010)	Türkiye	2002-2008	OLS	Sosyal harcamaların yoksulluğu azaltıcısı etkisi kentsel alanda kırsal alana göre daha fazladır.
Çelikay & Gümüş (2014)	Türkiye 26 Bölge	2004-2011	Panel Veri Analizi	Sosyal harcamalardaki artış genç yoksulluk düzeyini azaltıcı etkiler yaratmaktadır.
Şahin & Ahlatçı (2021)	Seçili 32 ülke	2010-2017	Panel Veri Analizi	Sosyal güvenlik harcamaları yoksulluğu azaltıcı etkiler oluşturmaktadır.
Ertekin & Hayat (2022)	Seçili 22 AB ülkesi ve Türkiye	2005-2019	Panel Veri Analizi	Sosyal harcamalardaki 1 birimlik artışın yoksulluk riskini 0.194 birim azaltmaktadır.
Dal & Temiz (2023)	Türkiye	2002-2021	Zaman Serisi Analizi	Yoksulluk oranından sosyal yardım harcamalarına doğru tek yönlü nedensel ilişki söz konusudur.

Dal ve Temiz (2023) tarafından Türkiye’de 2002–2021 dönemine yönelik olarak yapılan analizde, Johansen-Juselius eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri kullanılarak, yoksulluk oranından sosyal yardım harcamalarına doğru tek yönlü nedensel bir ilişkinin varlığına da dikkat çekilmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde, sosyal harcamaların yoksulluğu azaltma konusunda genellikle olumlu etkiler yarattığı yönünde güçlü bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin Kenworthy (1999) ve Ertekin ve Hayat (2022) gibi çalışmalar, sosyal harcamaların yoksulluk riskini istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşürdüğünü rapor ederken; Şeker (2008) ve Çelikay ve Gümüş

(2014) Türkiye özelinde sosyal transferlerin yoksulluğu önemli oranda azalttığını ortaya koymuştur. Ancak literatürde yalnızca harcamaların büyüklüğüne odaklanmanın yeterli olmadığı, etkinliğin bölgesel farklar (Sarisoy & Koç, 2010), sistemin sürdürülebilirliği (Şahin & Ahlatçı, 2021) ve nedensellik yönü (Dal & Temiz, 2023) gibi daha derinlemesine analizlerle değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

4. Model Veri ve Yöntem

4.1. Model ve Veri

Bu çalışmada, Türkiye için 2002-2023 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak yoksulluk düzeyi ile kamu sosyal harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenecektir. Çalışmanın geçmiş dönemlere uzatılamaması yayınlanan veri setlerinin sınırlılığından kaynaklanmaktadır. Çalışmada analiz edilecek temel model, Denklem 1’de sunulmaktadır.

$$\ln Poverty_t = \alpha_0 + \alpha_1 \ln Socx_t + \alpha_2 \ln Gdpper_t + u_t \quad (1)$$

Tablo 2: Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Medyan	Max	Min	Std. Sapma	JB	JB(p-value)
Poverty	23.640	22.550	28.600	21.200	2.332	4.237	0.120
Socx	11.175	11.600	13.140	8.440	1.288	1.276	0.528
Gdpper	10032.2	9857.8	14713.5	6192.1	2485.7	1.146	0.5635

Denklem (1)’de yer alan bağımlı değişken Poverty, Dünya Bankası (2025) veri tabanı tarafından yayınlanan *Toplumsal yoksulluk sınırına göre yoksulluk* oranıdır ve nüfusun yüzdesi olarak hesaplanmaktadır. Dünya Bankası tarafından hesaplanan bu veri, mutlak yoksulluk (örneğin günde 2.15 dolar gibi sabit eşikler) yerine, ülkelerin refah düzeyine bağlı değişken bir yoksulluk sınırını kullanır. Bu sayede hem düşük gelirli hem de orta ve yüksek gelirli ülkeler için göreceli bir ölçüm yapılabilmesine olanak tanır. Denklem 2’de hesaplama yöntemi gösterilmektedir.

$$\text{Toplumsal yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı} = \max(3.00\$, 1.30 + 0.5 \times \text{Medyan Gelir}) \quad (2)$$

Denklem 2’de 3.00\$ alt sınırdır ve satın alma gücü paritesine göre 2021 sabit \$ fiyatlarıyla belirlenmiştir. $1.30 + 0.5 \times \text{Medyan gelir}$ ise göreceli bileşeni oluşturmaktadır. Göreceli bileşen ise ulusal düzeydeki medyan günlük geliri dikkate almaktadır ve max ile bu iki değerden büyük olanın tercih edileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu oran sadece temel ihtiyaçların

karşılanmasını değil, bireylerin toplumsal dışlanma riskiyle karşı karşıya olup olmadığını da gösterir. *Socx* ise OECD (2025) *Social Expenditure Aggregates* veri tabanından elde edilmiş olup kamu kesiminin sosyal harcamalarının GSYİH yüzdesi olarak ifade edilmektedir. Kamu kesiminin sosyal harcamalarına yönelik bu kapsamlı veri setinin oluşturulmasında dikkate alınan başlıca sosyal politika alanları şunlardır: Yaşlılık, Hak sahipleri (dul ve yetimler), İş göremezlik yardımları, Sağlık, Aile, Aktif iş gücü piyasası programları, İşsizlik, Konut ve Diğer sosyal politika alanlarıdır (OECD, 2019). Son olarak *Gdpper*, yine World Bank Development Indicators (2025) veri tabanından elde edilmiş olup, Kişi başına düşen GSYİH oranının 2015 yılı sabit \$ ile ölçümünü ifade etmektedir. Tablo 1’de modelde kullanılacak değişkenlere dair betimleyici istatistikler sunulmuştur ve daha sonra tüm değişkenlerin doğal logaritması alınarak modele dahil edilmiştir.

4.2. Yöntem

Çalışmanın ampirik analizi üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, serilerin durağanlık özellikleri, literatürde yaygın olarak kullanılan Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi ile Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen Phillips-Perron (PP) birim kök testi aracılığıyla test edilmektedir. İkinci aşamada, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı, Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL eş bütünleşme testi ile analiz edilmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesi durumunda, üçüncü aşamada tanılayıcı test sonuçlarına yönelik sonuçlar raporlanacaktır. Son olarak, uzun dönem katsayılarının sağlamlığını test etmek amacıyla; Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOOLS), Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) ve Park (1992) tarafından geliştirilen Kanonik Eşbütünleşme Regresyonu (CCR) yöntemleri tahmin edilecektir.

4.2.1. ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları

Serilerin durağanlık düzeylerini belirlemek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testlerinden yararlanılmıştır. ADF testi, gecikmeli fark terimlerini modele dahil ederek otokorelasyon problemini giderir ve üç farklı regresyon biçimi (sabit ve trend içermeyen, sadece sabit içeren, sabit ve trend içeren) ile uygulanabilir. Gecikme uzunluğu, Akaike (AIC) bilgi kriterlerine göre belirlenmiştir. PP testi ise benzer şekilde durağanlık analizini yapar ancak otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını non-parametrik düzeltmelerle ele alır. Her iki test de

serinin birim kök içerip içermediğini sinayarak, durağan olup olmadığını ortaya koyar.

Tablo 3: Birim Kök Test Sonuçları

	ADF				PP			
	Kesişim		Trend ve Kesişim		Kesişim		Trend ve Kesişim	
Değişkenler	I (0)	I (1)	I (0)	I (1)	I (0)	I (1)	I(0)	I (1)
LnPoverty	-1.764	-5.258***	-1.513	-5.826***	-1.859	-5.184***	-1.513	-5.807***
LnSocx	-2.378	-4.571***	-0.770	-5.646***	-2.528	-4.304***	-1.902	-7.217***
LnGdpper	-0.788	-3.873**	-3.256*	-3.592**	-0.785	-3.504**	-2.655	-3.397**

*Not: ***, ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirtir. Optimal gecikme uzunlukları (p), otomatik olarak Akaike kriteri (AIC) kullanılarak belirlenmiştir.*

Tablo 3'te sunulan birim kök sınamaları sonucunda sırasıyla *LnPoverty*, *LnSocx* ve *LnGdpper* değişkenlerinin I(1) düzeyinde durağan olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda ARDL eş bütünleşme testinin kullanımının uygun olacağı anlaşılmıştır.

4.2.2. ARDL Eş Bütünleşme Testi

Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL modeli, bağımlı değişkenin I(1) olduğu varsayımı altında, bağımsız değişkenlerin I(0) veya I(1) olmasına olanak tanıyarak araştırmacılara esneklik sağlamaktadır. ARDL yöntemi ile seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olup olmadığını belirlemek için Pesaran vd. (2001) tarafından önerilen F-sınır testi ve t-sınır testi uygulanmalıdır.

$$F_{test} \quad H_0 : \phi_1 = \phi_2 = \phi_3 = \phi_4 = \phi_5 = 0 \quad (3)$$

$$t_{test} \quad H_0 : \phi_1 = 0 \quad (4)$$

Pesaran vd. (2001), eş bütünleşme ilişkisinin belirlenebilmesi amacıyla sınırlı bir F test istatistiği hesaplamıştır. F-sınır testi olarak bilinen bu yaklaşıma göre hesaplanan test istatistiği, alt sınır kritik değeri I(0)'nin altında kalıyorsa, sıfır hipotezi reddedilemez ve seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olmadığı sonucuna varılır. Eğer elde edilen F test istatistiği, alt sınır I(0) ile üst sınır I(1) kritik değerleri arasında kararsızlık bölgesinde yer alıyorsa, eş bütünleşme hakkında kesin bir yargıya varılamaz. Ancak F test istatistiği I(1) kritik değerinden büyük ise serilerin eş bütünleşme ilişkisine

sahip olduğuna karar verilir. Bu bağlamda, ARDL yöntemi ile test edilecek ekonometrik model Denklem (4)'de sunulmaktadır.

$$\Delta \ln Poverty_t = \theta_0 + \theta_1 \sum_{i=1}^h \Delta \ln Poverty_{t-i} + \theta_2 \sum_{i=0}^s \Delta \ln Socx_{t-i} + \theta_3 \sum_{i=0}^c \Delta \ln Gdpper_{t-i} + \phi_1 \ln Poverty_{t-1} + \phi_2 \ln Socx_{t-1} + \phi_3 \ln Gdpper_{t-1} + \mu_t \quad (5)$$

Tablo 4'te ARDL eş bütünleşme testine yönelik F ve t sınır test tahminleri sunulmuştur.

Tablo 4: ARDL F ve t sınır testi Sonuçları

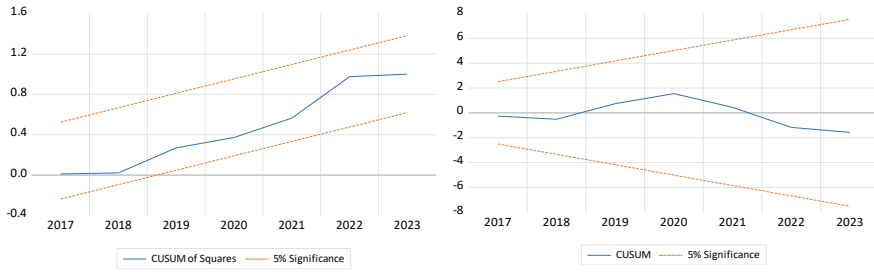
Model (3,3,3)	F_{test}		t_{test}	
$\ln Poverty=f(\ln Socx, \ln Gdpper)$	5.881***		-5.687***	
	F_{test}		t_{test}	
Kritik Değerler	I (0)	I (1)	I (0)	I (1)
%1	4.13	5	-3.43	-4.16
%5	3.1	3.87	-2.86	-3.53
%10	2.63	3.35	-2.57	-3.21

*Not: ***, %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir. ARDL modelindeki optimal gecikme uzunlukları AIC (Akaike Bilgi Kriteri) kullanılarak belirlenmiştir.*

Elde edilen değerler modelin %1 anlamlılık düzeyinde eş bütünleşme ilişkisine sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Tablo 5'te ise ARDL testine yönelik teşhis testleri sunulmaktadır.

Tablo 5: ARDL Eş Bütünleşme Sonuçları İçin Teşhis Testleri

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği	Standart Hata	Teşhis Testleri
LnSocx	0.001	0.002	0.617	LM=0.264(0.402)
LnGdpper	0.003	0.973	0.316	BPG= 1.104(0.359)
C	0.142	0.033	4.230	Ramsey=1.438(0.200)
ECT_{t-1}	-0.418***	-5.377	0.077	JB=1.423 (0.490)
				Cusum (CusumQ) = S(S)

ARDL modeline yönelik gerçekleştirilen teşhis testleri modelin geçerliliğini desteklemektedir. Otokorelasyon testi olan LM testi sonucunda (0.264; $p=0.402$) otokorelasyon bulunmamaktadır. Breusch-Pagan-Godfrey (BPG) testi (1.104; $p=0.359$) modelde değişen varyans (heteroskedastisite) olmadığını göstermektedir. Ramsey RESET testi (1.438; $p=0.200$) modelin doğru biçimde belirtildiğini ortaya koymaktadır. Jarque-Bera (JB) testi (1.423; $p=0.490$) hata terimlerinin normal dağıldığını göstermektedir. Ayrıca, CUSUM ve CUSUMQ testlerine göre modelin yapısal kararlılığı da sağlanmıştır. Tüm bu sonuçlar, ARDL modelinin istatistiksel açıdan güvenilir olduğunu göstermektedir. Hata düzeltme terimi (ECT) katsayısı -0.418 olup istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu negatif ve anlamlı katsayı, kısa dönem dengesizliklerin uzun dönemde dengeye doğru düzeltildiğini göstermektedir. Bu da modelde uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisinin varlığını ve sistemin dengeye dönüş hızının makul düzeyde olduğunu ifade eder.

4.2.3. Uzun Dönem Katsayı Tahminleri: FMOLS, DOLS ve CCR

ARDL eş bütünleşme testinin geçerliliği ve güvenilirliğine dair sınamalar sonrasında uzun dönem katsayılarını elde etmek için üç farklı eş bütünleşme regresyon tahmincisi (FMOLS, DOLS ve CCR) kullanılarak elde edilen sonuçlar tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Uzun Dönem Tahminci Sonuçları

	FMOLS		DOLS		CCR	
Değişkenler	Katsayılar	t-istatistik	Katsayılar	t-istatistik	Katsayılar	t-istatistik
LnSocx	-0.320**	-2.534	-0.713***	-4.187	-0.325**	-2.580
LnGdpper	-0.281***	-4.752	-0.073***	-0.938	-0.269***	-4.503
C	6.513	0.597	5.559	8.169	6.413	12.206
R ²	0.754		0.906		0.749	
Adjusted R ²	0.726		0.831		0.721	

Not: ***, ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirtir.

Elde edilen sonuçlar her üç model açısından tutarlı bulunmuştur buna göre sosyal harcamalarda %1'lik artış yoksulluk oranını %0.3 oranında azaltıcı etki yaratmaktadır. Aynı mantıkla kişi başına gelir düzeyindeki %1'lik bir artış da yoksulluk oranını %0.2 oranında azaltmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar geçmiş dönemlerde yapılmış ampirik çalışmaların sonuçlarıyla da büyük ölçüde uyum göstermektedir (Şeker, 2008; Sarısoy & Koç, 2010; Çelikay & Gümüş, 2014; Şahin & Ahlatçı, 2021).

5. Tartışma ve Politika Önerileri

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Türkiye'de sosyal harcamaların ve kişi başına gelirin toplumsal yoksulluk oranını istatistiksel olarak anlamlı şekilde azalttığını göstermektedir. FMOLES, DOLS ve CCR eş bütünleşme tahmincileriyle yapılan uzun dönem tahminlerine göre, sosyal harcamalardaki %1'lik artış yoksulluk oranında ortalama %0.3, kişi başına gelirdeki %1'lik artış ise yaklaşık %0.2 oranında azalmaya yol açmaktadır. Bu sonuçlar, sosyal politikaların yalnızca kısa vadeli destek aracı değil, aynı zamanda yoksulluğu yapısal olarak azaltan etkili birer kamu politikası enstrümanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal harcamaların yoksulluk üzerindeki etkisi, yalnızca bu çalışmanın değil, daha önceki ulusal ve uluslararası çalışmaların da ortaya koyduğu bir gerçektir. Türkiye bağlamında Şeker (2008), Sarısoy ve Koç (2010), Çelikay ve Gümüş (2014) gibi araştırmalar da sosyal transferlerin yoksulluğu anlamlı düzeyde azalttığını ortaya koymuştur. Bu çalışmada ise OECD'nin SOCX verisi kullanılarak daha geniş kapsamlı ve uluslararası karşılaştırmalara uygun bir sosyal harcama tanımıyla güncel bir analiz yapılmıştır. Bu durum, çalışmanın hem ampirik hem de uygulamaya dönük katkısını artırmaktadır.

Ancak sosyal harcamaların etkisi sadece nicel büyüklüğe bağlı değildir. Harcamaların kompozisyonu, hedef kitleye ulaşma başarısı, bölgesel farklılıklar ve uygulama etkinliği gibi faktörler de belirleyicidir. Örneğin, Esping-Andersen ve Myles (2009), sosyal programların herkese açık olması hâlinde düşük gelir gruplarına daha etkin destek sağlandığını vurgulamaktadır. Şahin ve Ahlatçı (2021) ise sadece kamu kaynaklarına dayalı bir yapının sürdürülebilirliğine dikkat çekerek, özel sektör katkılarının da sisteme entegre edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma sosyal harcamaların yoksullukla mücadelede önemli ve etkili bir politika aracı olduğunu ortaya koyarken, bu etkinin artırılması için sadece harcama miktarının değil, harcamaların niteliğinin ve uygulama mekanizmalarının da gözden geçirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ekonomik dalgalanmaların ve kriz dönemlerinin yoksulluk üzerindeki etkisinin daha güçlü hissedildiği Covid-19 pandemisi ve takip eden süreçte, Türkiye’de sosyal refah politikalarının bütüncül ve veri temelli bir anlayışla yeniden yapılandırılması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

6. Sonuç

Sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarıyla hemen her dönem kamu politikalarının merkezinde yer alan yoksulluk konusu maliye disiplinin de öncelikli çalışma alanlarından biridir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kamu finansman sorunları bütçe büyüklükleri üzerinde önemli baskılar yaratırken bu baskılarla mücadelede öncelikle sosyal içerikli kamu harcamalarında kısıntıya gidilmesi, dolaylı vergilere ağırlık verilmesi gibi maliye politikası tercihleri yoksullukla mücadeleyi güçleştirirken yoksul nüfusun sınırlarını da genişletmektedir. Ampirik çalışmalardan elde edilen bulgular sosyal harcamaların yoksullukla mücadelede etkili bir politika aracı olduğunun ortaya koymaktadır. Sosyal harcamaların yoksullukla mücadelede ne denli etkili olduğu ise ilgili harcama programının hacmi ve kompozisyonu ile yakından ilgilidir. Yoksul nüfusa ilişkin detaylı envanterin çıkarılabilmesi, söz konusu nüfusun gereksinimlerini karşılayacak harcama yöntemlerinin geliştirilmesi ve gerekli finansman alışımlarının oluşturulabilmesi yoksullukla mücadelede etkinliği artıracaktır. Bu süreç sadece kamu kesimi tarafından sevk ve idare edilebileceği gibi özel sektöre aktarılabilecek fonlarla (işsizlik sigortası fonları, teşvikler, sübvansiyonlar, vs.) kamu özel kesim işbirlikleri ile de yürütülebilmektedir. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu kuruluşların da yoksullukla mücadelede az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere eğitim, sağlık, finansman ve altyapı destekleri gibi destekleri söz konusu olmaktadır. Ulusal ve küresel düzeyde devletler yoksullukla

mücadelede yoğun bir mücadele sergileseler de bugün halen yoksulluğun en temel sorunların başında geliyor olması yoksullukla mücadelede uygulanmakta olan kamu politikalarının ve ayrılan bütçelerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin GSYİH'lerindeki artış küreselleşme ile çok daha hızlanmıştır. Küreselleşme ile küresel sermaye ve işletmeler istedikleri ülkelere çok uygun vergi rejimleri ve teşvik programları ile girerek faaliyetlerini genişletmişlerdir. Söz konusu işletmelerle rekabette zorlanan ulusal ölçekli küçük işletmelerin çoğu faaliyetlerine son vermek zorunda kalmış bu da işsizlik, düşük ücretler ve kayıtdışı ekonomi ve istihdam olmak üzere birçok sosyal soruna yol açarak yoksullukla mücadeleyi zorlaştıran bir faktör olmuştur. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı refah ve zenginlik artışından az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeler kadar yararlanamamıştır. Diğer bir anlatımla gelişmiş ülkelerin kazancı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yoksullukla mücadeleyi çok daha güçleştiren etkiler ortaya çıkarmıştır. Güçlü bir kamu finansman yapısına sahip, sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı bir işleyişe sahip olduğu, asgari ücret düzeyinin ortalama ücret değil istisnai ücret düzeyi olarak belirlendiği ve uygulandığı sosyal ve ekonomik yapılarda elbette yoksullukla mücadele çok daha kolaylıkla yürütülecektir. Böylesi yapılarda yoksullukla mücadele kapsamında yapılan sosyal harcamaların gelir skalasına önemli yansımaları olacaktır. Makro ekonomik yapıda önemli sorunların olduğu ülkelere ise yoksullukla mücadele kapsamında yapılacak sosyal harcamaların yoksulluğu azaltma potansiyeli çok daha sınırlı olacaktır.

Kaynaklar

- Alkire, S., Santos, M.E., 2010. Acute multidimensional poverty: a new index for developing countries. In: *United Nations Development Programme Human Development Report Office Background Paper*,
- Arrow, K. (1979). The Trade-off between Growth and Equity. In H. I. Greenfield & M. Levenson (Eds.), *Theory for economic efficiency: Essays in honor of Abba P. Lerner* (pp. 1–11). MIT Press.
- Bane, M. J., & Ellwood, D. T. (1996). *Welfare Realities: From Rhetoric to Reform*. Harvard University Press.
- Belletтини, G., & Ceroni, C. B. (2000). Social security expenditure and economic growth: an empirical assessment. *Research in economics*, 54(3), 249-275.
- Birdsall, N., Ross, D., & Sabot, R. (1995). Inequality and Growth Reconsidered: Lessons from East Asia. *The World Bank Economic Review*, 9(3), 477–508.
- Blank, R. M. (1997). *It Takes a Nation*. Princeton University Press.
- Caminada, K., & Goudswaard, K. (2010). How well is social expenditure targeted to the poor?. Social Security, Poverty And Social Exclusion In Rich And Poorer Countries–International Studies On Social Security, 16, 97-112.
- Caminada, K., & Goudswaard, K. (2012). The relationship between alternative measures of social spending and poverty rates. *International Review of Business and Social Sciences*, 1(5), 8-25.
- Castles, F. G., & Mitchell, D. (1993). Worlds of Welfare and Families of Nations. In F. G. Castles (Ed.), *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies*. Dartmouth.
- Çelikay, F., & Gümüş, E. (2014). Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), Article 4.
- Dal, R., & Temiz, N. (2023). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Kurumlarının Etkinliği. *Çalışma ve Toplum*, 2(77), Article 77.
- Dickey, D. A. & W. A. Fuller (1979), “Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root”, *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.
- Ertekin, Ş., & Hayat, E. (2022). Kamu Sosyal Harcamalarının Yoksulluk Riski Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(1), Article 1.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.

- Esping-Andersen, G., & Myles, J. (2011). Economic Inequality and the Welfare State. In B. Nolan, W. Salverda, & T. M. Smeeding (Eds.), *The Oxford Handbook of Economic Inequality* (p. 0). Oxford University Press.
- Friedman, M., & Friedman, R. (1979). *Free to choose a personel statement*. Harcourt Brace Jovanovics.
- Goudswaard, K., & Caminada, K. (2010). The redistributive effect of public and private social programmes: A cross-country empirical analysis. *International Social Security Review*, 63(1), 1–19.
- Gough, I. (1979). *The political economy of the welfare state*. Palgrave Macmillan. <http://www.palgrave.com/home/index.asp>
- Hagenaars, A. J. M. (1991). The Definition and Measurement of Poverty. In *Economic Inequality and Poverty*. Routledge.
- Howe, N., & Longman, P. (1992). The next New Deal. *Atlantic*, 269(4), 88–99.
- Kenworthy, L. (1995). Equality and efficiency: The illusory tradeoff. *European Journal of Political Research*, 27(2), 225–254
- Kenworthy, L. (1999). Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross-National Assessment. *Social Forces*, 77(3), 1119–1139.
- Murray, C. A. (with Internet Archive). (1984). *Losing ground: American social policy, 1950-1980*. New York : Basic Books.
- Nations, U. (1997). Human Development Report 1997. In *Human Development Reports*. United Nations.
- Okun, A. M. (1975). *Equality and efficiency, the big tradeoff*. Washington : The Brookings Institution.
- OECD. (2019). The OECD SOCX Manual 2019 Edition-A guide to the OECD Social Expenditure Database.
- Park, J. Y. (1992). Canonical cointegrating regressions. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 119-143.
- Pesaran, M. et al. (2001), “Bounds testing approaches to the analysis of level relationships”, *Journal of applied econometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, P. C. & B. E. Hansen (1990), “Statistical inference in instrumental variables regression with I (1) processes”, *The Review of Economic Studies*, 57(1), 99-125.
- Phillips, P. C., & Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *biometrika*, 75(2), 335-346.
- Sachs, J. (2008). The end of poverty: Economic possibilities for our time. *European Journal of Dental Education*, 12(s1), 17–21.
- Şahin, S., & Ahlatci, D. (2021). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 24(2), Article 2.

- Şeker, S. D. (2008), Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Sarısoy, İ., & Koç, S. (2010). Türkiye de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, 158.
- Stigler, G. J. (1970). Director’s Law of Public Income Redistribution. *The Journal of Law and Economics*, 13(1), 1–10.
- Stock, J. H. & M. W. Watson (1993), “A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems”, *Econometrica*, 61, 783-820.
- UNDP. (2025). *Goal 1: No poverty | United Nations Development Programme*. UNDP. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals/no-poverty>
- World Bank. (2025). *Poverty and Inequality Homepage*. <https://pip.worldbank.org/home>
- Yurdadoğ, V. (2017). Sosyal Güvenlik Ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçeve de Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 254-269.
- Yurdadoğ, V., Akça, H., & Bozatlı, O. (2019). Sürdürülebilir Sosyal Güvenlik Sistemi İçin Mali Kural Önerisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(2), 651-675.